

AHOJ VĚRO,

nikdy jsem si nedokázal představit život bez tebe. Hrála jsi královnu, když to mezi námi zajiskřilo a zamilovali jsme se, a zůstala jsi jí, i když jsem tě držel za ruku v posledních chvílích.

O ruku jsem tě požádal nemocný, ležel jsem v nemocnici a bylo mi mizerně. Přišla jsi za mnou, řekl jsem, ať najdeš křestní listy, že se budeme brát. To už naše děti měly jít do školy. Věděl jsem, že v tomhle svazku vydržím celý život. Ale nedokázal jsem vždy odolat svodům i nástrahám, věděl jsem, že to bolí, ale byl jsem sobec. A na prvním místě jsem měl svoji práci. Upnul jsem se k ní především ve chvíli, kdy náš syn onemocněl a já podvědomě uhýbal před výčitkou, že jsem možnou příčinou jeho stavu, že nemoc zdědil po mně. Nesla jsi to hůř než moje úlety. Přitom jsi mi vždycky pomohla. Tvoje síla a velkorysost byly nebetyčné. Když jsi viděla našeho syna zhrouceného, neměla jsi ve mně oporu. Je obdivuhodné, že jsi mě neodmrštila, neposlala pryč. Odpustila jsi mi, i když jsi odžila velkou trpkost a zklamání v našem vztahu a já se do tebe znovu zamiloval.

Nejtěžší chvíle nastala, když mi profesor řekl po tvé třetí operaci, že se bohužel nedá nic dělat. „Chcete jí to říct vy, nebo já?“ Bez uvažování jsem odpověděl, že to udělám. Šli jsme s dětmi za tebou, první, co jsi řekla, bylo: „Zaplaťpánbůh, už to mám za sebou.“ Já na to: „Ne, děvče, máš to před sebou.“ A ty, aniž by ses lekla, jsi pronesla: „Aha, no tak dobře.“

Dožila ses vnoučat, slyšela jsi je plakat, smát se, mohla sis je pochovat, viděla jsi své pokračování. Díky velikosti lásky, kterou jsi rozdala, jsi vlastně nezemřela. Byl jsem vděčný, že jsem měl šanci, ač za tragických okolností, vrátit ti všechno dobré. Starat se o tebe, žít pro tebe, milovat tě.

Když jsem zůstal sám, chtěl jsem se odstěhovat z našeho domu, prodat ho, odejít. Ale děti stály při mně, neopustily mě. Kristýna okamžitě poznala, když jsem navázal nový vztah. Zpočátku to těžce nesla, ale já nechci žít v samotě. A myslím, že pochopila, že jsi nenahraditelná. Taky jsem se konečně poznal se svým prvním synem. Měl jsem strach, ale měla bys radost. Snažím se mít v životě pořádek, jako jsi ho měla ty. Tak žiju dál v našem domě. S našimi fotografiemi, vzpomínkami, i s tvým hlasem. Na záznamníku mám tebou

namluvený úvodní vzkaz. A tak když zazvoní telefon a chvíli vyčkám, rozezní se zvon. Měl jsem štěstí. Stihl jsem ti všechno říct. I to, že tvůj nádherný hlas není hlas, ale zvon.

T V Ů J L A Ď A

II. Dopisy neodeslané

PANE SPISOVATELI, mé duši z nejbližších, píšu Vám půlstoletí po tom, co jste vyslal do světa svou „zprávu“ z Vaší cesty s Duklou, která se ocitla mezi mrakodrapy. Co jste nám zaznamenal nejen její vítězství, ale především osobní vzestupy i pády těch, o kterých jste psal. Vy jste totiž nepsal pro výsledky a o výsledcích. Vaše psaní bylo vždy o lidském osudu, údělu, o cestě, na jejímž konci všichni poznáme, jestli to, co vidíme na nebi, jsou hvězdy nebo Bůh nebo jen temný mrak v Měsíci. Dnes už to víte nejen Vy, ale i mnozí z těch, o kterých jste psal. A tak Vám chci říct, že i my dnes, na samém vrcholku tribuny na „Vaší“ Julisce, co nejbliže k nebi (ten pohled je stále magický), jsme s Vámi propojeni. Scházíme se tam s mladými fotbalisty a trenéry a každý měsíc v podvečer společně čteme a píšeme. Spolu s námi významní umělci a osobnosti Dukly. A čteme samozřejmě i Vaše texty. Ne proto, aby kluci viděli, jak Dukla dobývala svět. To vědí. Jsou „hrdí na svůj klub“. Ale proto, co jste dal těm vítězstvím navíc. Tu nadčasovost lidských pocitů, zápasů, touhu člověka po štěstí, které je tak prchavé. Na jednom setkání jsme četli ukázkou o Ivo Urbanovi. A pozvali ho. Přišel elegantní, prošeďivělý pán s jiskřivýma a usměvavýma očima. Tajně jsme ho ukryli do publika. A jak jsme četli, všichni společně jsme si ho nějak představovali a poznávali jeho povahu, byli mu blíž a blíž a vnímali jeho „radost z mála“, kterou si on při svých nepravidelných nominacích do základní sestavy uměl vychutnávat jako málokdo. „Ten, kdo má hojnost, postrádá někdy radost z přemíry,“ napsal jste. Až jsme došli k místu, kde popisujete jeho „belgický“ gól, a všichni jsme najednou viděli tu chlapeckou přihrávku kamaráda, „jako by ho chtěl pohladit“, a pozorovali ten nádherný bílý míč, který zazářil v paprscích reflektorů jako světelná bílá koule a letěl zrovna na prázdné, pro střelce nejkrásnější místo v brance. Z této chvíle pak byl naplněn štěstím na dobu čekání, než přišla další příležitost. Bylo jich prostě v tehdejšímu týmu mnoho nejlepších z nejlepších. V tom okamžiku síla vašeho slova nabývala vrcholu. Ivo Urban povstal a překvapení chlapci mu bouřlivě tleskali a tma zalila krajinu kolem oken tribuny. Stále vidím jeho dojaté oči a slyším, jak říká: „To, co děláte, je nejen velmi záslužné, ale především krásné.“ Cítila jsem, že i on je v tuto chvíli hrdý na své dnešní následovníky, a předala jsem mu knihu Příběhy z tribuny. Zlatá nit se zase navázala. Ta kniha je totiž o nás, dnes a tady. Stopa našeho usilování. Pokračování tradice, že k fotbalové Dukle patří

něco navíc. Ta nadstavba ji dělá nezaměnitelnou, lidsky nadstandardní, noblesní. Líbilo by se Vám u nás. Možná bychom zmírnili i rozčarování z Vašeho životního poznání. To když Vás opouštěl jeden „přítel“ za druhým ve chvíli Vaší neřešitelné nemoci. Už jste nebyl výhledově užitečný, nebyl jste ničím výhodný či prospěšný. Do známosti s Vámi prostě už nemělo cenu investovat. V tomto se svět ani dnes nemění. Ale někdy přece jen ano. Když ze dne na den musel kvůli nemoci srdce přestat hrát fotbal jeden z hráčů, kteří navrátili Duklu zpět do nejvyšší soutěže, Petr Malý, byl mu v klubu okamžitě nabídnut „domov“ v jiné podobě. Je vedoucím týmu a v každé těžké chvíli (a tahle byla jedna z nejobtížnějších) popadne prut a jde k tajemné řece, do níž nevidí, a potkává ryby a čte si Vaše knihy, které jsou o všem, co má rád. A jen se párkrát nadechneme a uplyne další půlstoletí a někdo z těch malých kluků na tribuně bude ve stejně těžké chvíli (a ty vždy přijdou) držet v ruce Příběhy z tribuny a bude dojatý třeba právě vyprávěním o přátelství Petra Malého s Tomášem Bergerem, a vydrží a ustojí svůj těžký stín a stane se jejich následovníkem. A snad přijde i někdo, kdo bude milovat psaní a život jako Vy, a díky Vám i já, a převezme štafetu. Aniž jsem si to uvědomila, vracím se k Vám i ve svých knihách. Je ve mně stále ten silný okamžik dítěte, které se poprvé rozplakalo nad knihou, aniž vědělo proč. Myslím, že to bylo u věty „Cožpak každý musí a může být mistrem světa?“ Dnes už vím proč. Vaše psaní je jako ta řeka. Slova jsou to, co vidíme na hladině. Jenže Vy pod nimi máte ukrytou hlubinu, která při všem Vašem něžném humoru vyvolává pocity nostalgie a někdy i naprosto samozřejmého patosu. Mnozí se ho obávají. Ale touha po lidské velikosti, kterou neurčují ani vítězství, ani porážky, vědomí sounáležitosti, je to jediné, co nás může připravit na poslední „přestup“, na jehož konci se dozvíme, jestli to, co jsme doposud viděli, byly hvězdy nebo Bůh nebo jen mrak v Měsíci. Nikdo neznáme svou poslední odvahu.

Pane spisovateli, mé duši z nejbližších, vím, jak Vás život bolel, jak Vás Vaše duše zradila a bloudil jste svou těžkou nemocí, jak Vás trhala a nakonec usmýkala. Když občas ve své precitlivělosti nevím, jak žít v tomto světě, vzpomenu si na Vaši sílu a touhu psát až do poslední vteřiny zdravého rozumu. A jdu po těch dlouhých schodech duklácké tribuny, představuju si Vás, jak tady s těmi „zlatými“ hochy trénujete a běháte a jsou to Vaše vteřiny štěstí.

S POZDRAVY OD NÁS VŠECH

AHOJ TATÍNKU,

je to už pár let, co jsme si spolu naposled povídali a tys mě oslovoval jménem a věděl jsi, kdo jsem a co pro tebe znamenám. Nejhorší bylo si připustit, že už tomu tak není a nebude. Ta přechodná doba mezi nadějí a neodvratitelností byla nejhorší. Čím dál častěji se ocitáš v labyrintu své vlastní hlavy, do které za tebou nemůžu, a vůbec netuším, co se v ní odehrává. Odjakživa si pamatuju na tvé občasné záchvaty bolesti hlavy. Ležel jsi ve tmě a my jsme museli být potichu, každý zvuk tě bodal. Dnes si někde uvnitř sám, se vzpomínkami a pocity, které nevyjádříš. I tvá ústa téměř oněměla. A tak tu se mnou jsi i nejsi. Když jeden z tvých kamarádů zůstal postižený po mozkové příhodě, řekl jsi mi, že bys raději volil konec. A tak doufám, že jsi od vědomí vlastní nemohoucnosti osvobozen, že ji nevnímáš, ale co já vím. Za tuto oponu ještě nikdo nenahlédl a kdo ano, už nám to nesdělí. Jsou dva tajemné okamžiky v lidském životě – zrození a smrt –, o kterých nejsme schopni podat svědectví. A pak tento stav jakési přítomné nepřítomnosti. Někdy je to lepší, někdy horší. Nikdy ne dobré. Na příchozí se usmíváš a máš rád, když se s tebou vítají. Tvé modré oči občas naprosto vědomě ožijí a vidím, že jsi s námi, že víš. Jindy je překryje zvláštní závoj, sice se také usmíváš, ale marně hledáš v paměti záchytný bod. A pak tvůj pohled spočine v prázdnu, blouděním unavený.

Byl jsi vždy hlavou rodiny, energickou, vznětlivou, výbušnou. Ale také velkorysou, obětavou, pracovitou. Byl jsi věrný všemu, co jsi měl rád. Rodině, fotbalu, místu, ve kterém ses narodil. Napadá mě, že to pořadí možná kulhá, protože byly chvíle, kdy byl fotbal určitě na prvním místě. Tvé kořeny, kterými jsi vrostl do valašské kamenité země, jsou hluboké a nepřesaditelné. A můj bratr se rozhodl, že i v tvé dlouhé nemoci zůstanou neporušeny, že budeš žít stále pod stejnou korunou svého stromu. Vzal na sebe náročný úkol. Zvládá ho obdivuhodně, dokonce s humorem a zdánlivou samozřejmostí. Jeho život dostal nový řád. Stará se o tebe tak, až mám pocit, že stárnou všichni kolem, jenom ty vypadáš stále stejně. Občas se rozesměješ, žertuješ s námi i pomocí těch pár slov, která jsi schopen říct. Byl jsi vždy velmi společenský a rád jsi vyprávěl (maminka občas se smíchem říkávala „už zase kecá“) a své historky jsi vždy začínal větou: „Řeknu vám takovou perličku.“

Byli jste tři bratři-fotbalisti, sestra byla lyžařka. Dětství příliš laskavé nebylo, zvláště pro tebe jako nejstaršího. Snad pro tu nevlídnost hledal jsi pořád kolem sebe lidi. Naše dětství bylo plné návštěv, které k nám chodily a maminka se o ně starala. Ale například dorty jste připravovali vždycky společně. Ze hřiště si tě jako hráče skoro nepamatuju, až když jsi hrával se starou gardou a trénoval. Jsem pozdní dítě starších rodičů. Ale vybavuje se mi utkání, kdy jste všichni tři bratři nastoupili v jednom týmu – jeden strejda v obraně, druhý v záloze, ty v útoku. A svůj první fotbalový vjem v sobě nosím už z dětského kočárku. Taky jsi mě občas zapomněl na hřišti. Mám schované výstřižky, ve kterých psali, že tvé góly trhaly síť. Já fandila bráchovi a doprovázela ho snad na všechna utkání. Byl jeden z nejlepších, studoval fakultu tělesné výchovy a sportu, na což jsi byl hrdý, protože vzdělání sis vážil. Zajímavé je, že ač jsi byl prudeš, nepamatuju, že bys kvůli fotbalu na bráchu křičel nebo jste se kvůli zápasu spolu dohadovali. A to byl přitom brácha „sběratel“ žlutých karet, mezi rozhodčími oblíbený, vždy řekl něco, co je urazilo víc, než kdyby použil jadrné slovo. Dodnes tě vidím, jak jdeš podél hřiště a jen nevěřičně kroutíš hlavou.

Každou neděli ráno jste se s maminkou svátečně oblékli, ona odešla do kostela a ty do místní hospody, kde se hrály taroky. Nikdy jsi nepil, alkohol pro tebe nemusel na světě existovat. Seděl jsi s kamarády a hrál těžkou karetní hru, která s tvou generací pomalu mizí. Ale brácha se ji naučil, a když se nám tvá mysl pomalu vzdalovala, přebral u hracího stolu tvoje místo. Celé roky u nás doma platilo, že jak odbila dvanáctá hodina, zvedl ses ze židle a velmi rychlým krokem jsi spěchal domů. Dvanáct deset jsme společně obědvali. S železnou pravidelností, která jako mnoho jiných věcí dodávala rodině pocit jistoty. I když jsi byl typický tvrdohlavý horal, v mnohém jsi byl na svou dobu a místní zvyklosti velmi moderní. Naše rodina například jezdila každý rok na dovolenou, ke Slunečným jezerům do Sence, vždy spojenou s výletem do Bratislavy. Kromě návštěvy stadionů Slovanu a Interu – jako nesmiřitelní bratři stály zády k sobě, v těsné blízkosti – jsi nás vzal do města a zahrnoval nás v té době obtížně sehnatelnými a na naše poměry i drahými dárky. Jezdil jsi s námi i do divadla a jako první v celém širokém kraji jsme si pořídili pokojového

pejska. V době, kdy na Valašsku sloužilo zvíře vždy k nějakému užítku či práci, u nás na křesle ležela fenka maltézskeho pinče s červenou beruškou na hlavě. Jmenovala se Diana a jezdila s námi všude. Dožila se šestnácti let. V tom věku ze dne na den ochrnula a přišel její čas. V první třídě jsem ji dostala, a když jsem končila vysokou školu, rozloučila se. Zdálo se mi, že mě tím vyslala do dospělého světa. „Teď už musíš sama,“ vyčetla jsem jí z posledního pohledu, který byl klidný. Pohřbili jsme ji na naší zahradě, ve skalce, pod okny ložnice. Utěšoval jsi nás, držel jsi se chlapsky a rozumně. A pak jsem tě v podvečer uviděla v ložnici, jak se díváš z okna a pláčeš. Později, když jsi byl starší, už jsi své dojetí neskrýval, znám tvé slzy. I tvou hrdost.

Byl jsi vždy připravený udělat všechno pro naše sny. Velmi brzy jsem četla, a když jsem jen naznačila, že bych se chtěla seznámit se spisovatelkou Marií Podešvovou, vydal ses se mnou cestou stoupající k soláňskému srubu Podešvových a jednoduše zaklepal. Stejně tak jsem se díky tobě dostala do blízkosti valašských malířů, řezbářů. Snad tato jistota a láska z dětství mi pomohla se stejně bezprostředně vydávat svou vlastní cestou, když jsem se jako vyplašená holka ocitla zcela sama v hlavním městě, skoro čtyři sta kilometrů od domova. Hned první den jsem nemohla najít ani vysokoškolské koleje. A ty jsi čekával na mé návraty, jezdil jsi pro mne k vlaku a do noci jsi naslouchal mým zážitkům. Pak jsi to všechno popletl a s o to větší radostí vyprávěl půlce vesnice.

Vždycky jsem si přála loutkové divadlo. Dřevěné, veliké. Když se nám narodily děti, můj muž podle vzoru starých tradičních divadel namaloval návrh a požádali jsme tě, jestli by se nenašel řezbář, který by ho vyřezal. Ujal ses úkolu s radostí a vehemencí sobě vlastní a oslovil řezbáře přímo v rodné Dolní Bečvě. Jen jsi se s tím nemazal a rozměry návrhu trochu pozměnil. Divadlo jsme málem nedokázali převézt do Prahy. Když ho doma rozložíme, zabere skoro celý pokoj. Obrovské, krásné. Přineslo radost desítkám, možná stovkám dětí, které k nám celá léta chodily na představení. Velká vzpomínka na tebe.

Naši mámu jsi vždycky obdivoval, i když na druhou stranu zažila mnoho dřiny a samoty. A pokaždé muselo být po tvém. Ale naučila se v tom chodit

a mne nikdy ani nenapadlo, že byste byli jeden bez druhého. Když jste slavili zlatou svatbu, poklekli jste vedle sebe v kostele, maminka ve světle modrém kostýmku, ty v tmavém obleku, a působili jste důstojně a usměvavě. Nedávno jste se ocitli znovu na stejném místě. Jen těch let, co jste spolu, už je šedesát. Maminka je hubenější a ustaranější, ty sedíš na vozíčku a snažíš se pochopit, co se děje. Mše začala. Díval ses kolem sebe a najednou jsi zcela zřetelně vyslovil: „To je krása!“ A když k tobě všichni přicházeli, gratulovali a vzpomínali na tvé góly, celý ses rozzářil, užíval sis jejich pozornosti a jejich tváře jako by v tvé paměti nikdy nezestárly.

Mám tě ráda a vím, že do tvého života, do tvé mysli už nikdy nenahlédnu. Je to jako les ve tmě, jako vzpomínka na dětskou hru „na odvalu“. Na hřbitově jsem večer s kluky vytáhla z vyhozených věnců voskové květy a zapálila je. S těmito světly jsme stoupali kopcem na Černou horu. Až louče dohořely – a nastala tma celého světa. Tou jsme se pak vraceli domů.

Když jsem jednoho dne musela předstoupit před děti a vysvětlit jim, že se tvoje nemoc zhoršila a že je třeba nepoznáš, odmítaly to přijmout. Byly Vánoce a my se chystali na cestu k vám. Nechtěla jsem, aby je to zaskočilo. Nepoznával jsi často ani ty, které jsi měl blízko sebe denně. Jeroným ale s tvrdošíjným vzdorem plným slz řekl: „Já stejně věřím, že nás třeba dědeček pozná.“ Byl vždycky tvůj kluk, na dresu tvoje číslo jedenáct. Dorazili jsme a zazvonili. Ty jsi nás nejenom poznal, ale dokonce jsi pronesl: „To je ale návštěva.“ Pak tě Jery dlouze objal a ty ses ho zcela zřetelně zeptal: „Jak se ti daří ve fotbale?“ Zase jsem viděla tvé dojetí a malou chvíli jsi byl s námi, než si tě nemoc vzala zpátky do své moci. Byl to jeden z tvých vítězných zápasů, na který nikdy nezapomenu. Snad někde uvnitř toho tajemství stále víš, kdo jsem a co pro tebe znamenám, a slyšíš můj dík.

MILÁ MAMINKO,

v jedné ze svých raných vzpomínek běžím kopcem dolů a honí mě kačer a štípe mě do zadnice. Nebo vylitnu z kurníku a vpadnu do světnice s kohoutem na hlavě a řvu. Ten kopec je v Kněhyni, na odbočku k němu se dodnes dívám, když jedeme na Pustevny. Lemoval ho les a potok a uprostřed stála malá chaloupka. Tam ses narodila. Tam jsme jezdili za tvou maminkou, tam jsem spala na seně. A když si vybavím ten zážitek s kačerem, mám pocit, že nevidím jen sebe, ale také tebe jako malou holku, co měla odvahu větší než kluk. Když maminka hubovala, tatínek tě vždy chránil a asi tě rozmazloval. Zasněženou krajinou srnky přicházely až na práh stavení, babička přinesla ze sklepa stlučené máslo orosené chladem, z pece voněly koláče. Nezažila jsem ji dlouho, vzpomínám si, jak jsem ji ke stáru stále objímala, protože jsem ji litovala. Babičku si vybavuju jako malou, drobnou, v dlouhých sukních a šátku. Dědečka skoro vůbec, zemřel ještě dřív. Jen takový záblesk – jak se směje a hraje na harmoniku.

Možná jsi mé dětství zvládala proto, že bylo pokračováním toho tvého. Každý večer, když jsem přišla domů, musela jsem ještě venku převrátit kapsy. Byly v nich kamínky, písek, rozcucané hašlerky od stařenek, se kterými jsem si vykládala. Ale také natrhané blatouchy a nespočet žabiček, které jsem nasbírala na louce u potoka. Milovala jsi květiny, na zahradě u domu nikdy nebylo místo pro zeleninu, krása vždy zvítězila nad užitečností. Žila jsem obklopená kvetoucími záhony a keři, a když jsem v srpnu měla svátek, čekala mě na stole pokaždé čerstvě nařezaná kytice bílých růží, protože jsi věděla, že je mám ráda. A i když jsem se vracela ze studií, vždycky mě v mém pokoji vítala kytička. Snad to bylo na oplátku, protože jako malá jsem ti trhala květiny každý den, někdy jsem si k těm lučným „vypůjčila“ i nějaké z cizích zahrad. Také jsem ti však domů nosila zatoulané či poraněné kočky, ptáčky, vzepřela ses, teprve když jsem z pole přinesla hnízdo plné myší a snažila se je zachránit. Bydleli jsme vedle hřbitova, na který jsi ráda chodila a já také. S místním hrobníkem, co občas přespával v márnici, jsem strávila mnoho času. Jednou vykopával starý hrob, a když jsem šla kolem, ozvalo se: „Už jsi viděla lebku?“ Zakroutila jsem hlavou, že ne, a on mi ji bez váhání podal do mých malých dlaní. Na

hřbitov jsem viděla z patra svého pokoje, četla jsem Divou Báru a Svatební košili a v mé fantazii se mihotající světla svíček mísila se stíny náhrobků, soch a křížů a proměňovala se v neskutečné obrazy. „Mrtvých se neboj, ti neublížíš,“ říkala jsi mi a já se nebála. Pro mne byl hřbitov plný malých zahrádek, o které jsem pečovala. Babičky z dalekých kotárů se do vesnice nedostaly tak často, tak jsem jejich hroby zalévala, ale také jsem na hřbitově udržovala „sociální smír“. Kde bylo hodně, tam jsem ubrala, kde bylo málo, přidala. Když byly všechny duše opečované (a že jsem se nadřela), odcházela jsem spokojeně domů. Až do chvíle, než jsi zjistila, co provádím. Dala jsi mi tehdy krabici plnou tenkých svíček a dost zoufale mi řekla: „Už nikdy nic nesmíš přenášet. Kde bude málo, přidej tuhle svíčku.“ Občas jste mě večer hledali s půlkou vesnice, občas jsem u některého stavení vypustila zvířata na procházku – králíky, kozu i prase. Jen jednou ti praskly nervy, ale co bylo příčinou, si nepamatuju. Hodila jsi po mně boty a vykřikla: „Ty ludro!“ Při každé rodinné sešlosti ti tu historku připomínáme a máme záchvaty smíchu. Na druhou stranu jsem byla dítě, do jehož myšlenek se těžce pronikalo, v mnohém uzavřené, spíš nostalgické, což nebylo moc poznat, protože jsem se prý pořád smála. Dobře jsem se učila, hodně četla a byla naprosto samostatná. Pokud si vzpomínám, od čtyř let jsem se ráno sama vypravovala do školky. Byla jsi už v práci, vím, že jsi z toho měla stres, ale já to zvládala v klidu. Jen jsem si občas vyměnila oblečení, které jsi mi nachystala, a v závějích sněhu si pod kabát oblékla letní šatičky. Často jsi jen spráskla ruce, když jsi mě odpoledne uviděla.

Byla jsi máma mazlící, dotyková, a to jsem si přenesla i do své rodiny. Vždycky, když jsem o tobě měla něco napsat, začínala jsem: „Moje maminka září. Je malá, modrooká, má zlaté vlasy a v uších zlaté kruhy a křížek na krku.“ Dodala bych ještě, že jsi vždy měla upracované ruce a prožívala všechno trápení světa. A ještě že se ráda směješ a úlevu hledáš v modlitbách. V tom kostelíku nás spolu vidím. Druhá řada vlevo před oltářem. Oproti tatínkovi jsi vždy vážila slova a víc než vnější komunikaci jsi žila svým vnitřním světem, silným a neochvějným. Tvé dětství bylo šťastné, možná proto sis vystačila víc sama se sebou. Stisknutí ruky a slova „pokoj tobě“ tvé duši skutečně přinášela

mír. Mnoho let jsem netušila, že se každý večer dlouze modlíš. V posteli, vsedě, ruce sepjaté, potmě. Až jsem tě v dospělosti zahlédla.

Za války tě kvůli bezpečí odvezli z valašských hor, plných partyzánů a Němců, k tetě a strejdovi do Ostravy. Začala jsi tam chodit do školy a stala ses městskou holčičkou, co si v šatíčkách kráčí po náměstí do cukrárny. Návrat do hor nebyl vůbec vytoužený, jak by se mohlo zdát. Ve městě ti bylo hezky. Možná i proto jsi milovala návštěvy u nás v Praze. Každý večer jsme prožily v jiném divadle. Také jsem pochopila, že právě kostel byl místem, kde jsi mohla slyšet vlídné slovo, kultivovaný jazyk, nové myšlenky, úvahy.

Mým mateřstvím dostal náš vztah ještě další, úplně jinou podobu. Postavila ses nad dětskou postýlku, požehnala Alžbětku a milovala ji. Žili jsme s Vladem sedm let v jednom bytě, při návštěvách spali ve vaší ložnici, a ty ses nikdy nezeptala na svatbu. Stejně jako na křest dětí. Ale když jsme zavolali, jestli přijedete na křest, tatínek prohlásil: „Nemohla jsi jí dát větší dárek.“ Vůbec mě to nenapadlo. Kmotříčkou jí byla Libuše Geprtová, a ta mi řekla: „Nechci jí dát své jméno, nemám k němu příliš dobrý vztah. Bude Alžběta Anežka. Protože tvé mamince opravdu věřím, že hovoří s Bohem.“ Alžběta se ti stala takovou Barunkou z Babičky Boženy Němcové. Vaše pouto je silné a zvláštní. Jako malá u tebe pobývala, když jsem byla dlouho v nemocnici, a dodnes, když o tobě mluvím, je hned dojatá. A ty taky. Těch slz, co jste vyplakaly při každém loučení. Přitom jsi v srdci měla dost místa pro všechna vnučata, nejstarší Markétka je ti víc dcerou než vnučkou. Vlastně tvé pouto k našim dětem ve mně vyvolalo novou vlnu lásky k vlastní mamince. Šeptala sis se mnou o jejich kráse, milosti, ačkoliv jsme dobře věděly, že všechny děti jsou krásné. Ale na chvíli jsme odhodily tu pravdu světa a užily si společnou sdílenou radost.

Vím, že jsem přišla na svět, protože z něj někdo jiný musel odejít. Čekala jsi druhého chlapečka, neměl štěstí. Proto je mezi mnou a bratrem devět let věkový rozdíl. Začala jsi o tom hovořit, až když jsem sama měla děti. Stalo se to před Vánocemi, jmenoval by se Tomáš. Myslím, že jsem ti mnohokrát přinesla do života radost. Snad to byl můj úkol.

Vždycky jsem si představovala, že až s tátou přestanete pracovat a nebudete mít doma ani psa, ani kočku, ani ryby v rybníku, o které jste se museli starat, budete na delší dobu jezdit za námi do Prahy. A budeme si to užívat. Vyplnilo se to jen na pár let. Pak jsi zůstala uvězněná v náručí hor. Uzavřená ve svém domově, ve kterém potřebuje tatínek neustálou péči. Ačkoliv bratr veškerou práci zastane, celodenní „hlídač ohně“ jsi ty. A bez pomoci lékaře bys tu situaci asi ani nemohla unést. Vždy jsi toužila po světle a radosti, teď je jen těžce hledáš. Zvlášť v zimních měsících, bez slunce, bez květin. Samota je těžká, ale když vidím tvé stáří ve dvou, vím, že je ještě náročnější. Vždycky jsi v Praze rozkvetla, ale od chvíle, co tatínek už cestovat nemůže, nechceš ani ty. Přitom bráška by se o vše postaral tak, že by si tvé nepřítomnosti ani nepovšiml. Jeho pojem času je ošiditelný. Na tvé osmdesátiny jsme tě doslova „unesli“ k nám, a i když ses radovala, tak jsem cítila, jak první večer neklidně čekáš na zprávy z domova. Ale pak ses v Činoherním klubu na představení tak smála, že herci už hráli snad jenom pro tebe. Standa Zindulka ti s šarmem sobě vlastním říkal: „Paní Anežko, já to vidím tak, že my dva si spolu ještě zajdeme na dancing.“ Udělali jsme si s tebou výlet do Poděbrad a tam, v malém prvorepublikovém bazénku, který byl vyhrazen jen pro nás, jsi se koupala a večer ve stylové kavárně přinesli rozsvícený dort s osmdesátkou a pak už následoval jen smutek odjezdu, u kterého si nejsme jisti návratem. Tvrdíš, že už bys cestu do Prahy nezahládla, ale já se té představě nevzdám. Prožiješ zase dny zbavené šedi a pak se s pokorou sobě vlastní vrátíš ke svému údělu. K silnému muži, se kterým jsi prožila celý život a jehož síla se proměnila v bezmoc. Nevím, jestli se víc modlíš za něj, nebo za sebe, abys to vydržela. Ale podezírám tě, že se stejně nejvíc modlíš za nás a naše děti. A za Marušku. Odešla ti přítelkyně nejbližší, i když o dvacet let mladší. V kostele měla vaše srdce místo vedle sebe. Už ti netrhám kytky na loukách ani v cizích zahradách, ale bez kytky nikdy nepřijedu ani neodjedu. Maruška měla květinářství, a tak jsem se často u ní zastavila. Nejen pro kytku, ale i pro pocit, že jsem v této krajině stále doma, že mě mají rádi. Prázdnost, které po jejím rozloučení v tobě zůstalo, ani časem neslábne. Obchůdek osiřel a osiřel i tvůj život. Ještě v létě mi říkala:

„Neboj se, já se o maminku postarám, dám na ni pozor.“ Nemyslela tím péči fyzickou, věděla, že na nic nejsi sama. Ale poznala záchvěvy tvého smutku, kterými jsi nechtěla obtěžovat. A stejně se pak zachovala ona ve své nemoci, kterou před tebou tajila, jak to jen šlo. Pak už jsme jí zapalovali svíčku. Když jsem za ní byla naposled, dali mi s jejím mužem dárek. Zabalený podlouhlý balíček, něco jako trám. Když jsem ho rozbalila, zatajil se mi dech. Původní šindel z radhoštské kaple, vyměněný za nový při rekonstrukci. Moje milovaná hora, plná věrozvěstů i pohanů. Vydala svůj poklad. Z kaple, na kterou jsem se z naší zahrady dívala do dálky k nebi den co den. Šindel ošlehaný větrem i ohněm visí v našem bytě. Vždycky jsi chtěla vidět, co máme nového. Musíš přijet. Máme pro tebe překvapení. Minule jsi radostí ani nedýchala, když jsme ti pouštěli ze záznamu část Alžbětina koncertu. Byla jsi zasažená, celé dětství jsi nám zpívala a potom i jí. Až přijedeš, vezmeme tě do italské restaurace, a ty dostaneš šok. Bude tam hrát živá hudba a najednou k mikrofonu přistoupí tvá vnučka, o které říkáš, že je anděl, a vyzpívá ti vroucně všechn svůj cit. Z toho štěstí pak budeš žít po mnoho dní a zůstane ti ve vzpomínkách spolu se vším hezkým, co ti život připravil.

A taky budeš muset vidět nějaký Jeronýmův zápas, abys měla dárek pro dědečka, protože tomu už se tenhle sen nevyplní. Ale budeš mu vyprávět. Že Váš život, všechno vaše úsilí i trápení měly smysl. A že Vás určitě jednou čeká život tichý a něžný jako ta Alžbětčina píseň.

říjen 2013

M Ů J M I L Ý,

první, co jsi mi napsal, byla Lermontovova básnička. Hodil jsi ji do mé schránky. Zalekla jsem se té náhody, protože stejnou básničku jsem měla na svém psacím stole. Žertem občas říkám, že jsem si tě „napsala“. Zнала jsem jen tvou tvář z fotografií a datum tvého narození. 1. února. Je to i moje datum narození. Zmínila jsem se o tom ve své první knize. „Líbí se mi jeden kluk, jmenuje se Vlado a narodil se ve stejný den jako já.“ Samozřejmě tě zajímalo, kdo je ta „drzá“ holka, co tohle píše. Občas jsi doma zvedl telefon, když jsem volala tvé mámě. Později jsi mi prozradil, že ses zamiloval do mého hlasu. Postupem času jsi ho už začal slyšet jinak, ale někdy se ti ten pocit vrátí, nejčastěji, když mě slyšíš mluvit v rozhlase.

Uvědomuju si, že od první chvíle, co jsi mě uviděl, jsi už vlastně nikdy neodešel. Tedy odešel, ale ještě ten den jsi nechal ve schránce ty verše. Byla jsem starší a vůbec jsem si tvé dobývání nechtěla připouštět. To jsem ještě neznala tvou povahu. Na svých rozhodnutích si trváš. A ty ses rozhodl, že budu tvoje. Asi jsem nemohla uniknout. Byl jsi romantický a nesmlouvavý zároveň. Ani jsem si nevšimla, jak se to stalo, a v mém životě jsi najednou byl jenom ty. Snažil ses zaplnit každou minutu mého života a každý kousek mého srdce. Stále jsem si namlouvala, že jsme studentská láska, která vzplane a uhoří. Ale ty jsi hledal bezpečí a já jsem pochopila, že toužíš po lásce dlouhé, trvalé. Všechno jsi rozhodl.

Když jsme spolu prožili první společnou noc, svítíl měsíc a v dálce houkaly vlaky. Přáli jsme si, aby nikdy nepřišel den. A když přišel, proměnili jsme ho v noc. Nekonečný čas milování. Odjeli jsme spolu na týden k jezeru a já si nedokážu vybavit, jestli jsme vůbec něco jedli. Pokoj jsme totiž téměř neopouštěli. Tvoji první fotografií byl můj portrét. Visí ve tvé fotokomoře. Znáám všechny tvé fotografie, i ty, které jsi zavrhl, a já jen čekala, kdy se k nim vrátíš, kdy je „objevis“. Některé z nich dnes patří k tvým nejnámějším. Naše ruce a myšlenky se propletly i profesně. Chvíle, kdy spolu připravujeme společnou knihu, patří k těm, kterých si považujeme. Už jen pro ty knihy mělo naše pouto smysl. Ale tys chtěl víc. První k nám přibyla čuvlčice Agáta. První pocit rodiny. Žili jsme spolu sedm let, chystali se na cestu po Řecku a ty jsi mě požádal o ruku.

Zeptala jsem se tě proč? Neměla jsem potřebu změny. Odpověděl jsi: „Protože nechci, aby mi kdokoliv mohl říct, že jsem si tě musel vzít.“ Pod Akropolí jsem ti řekla ano. Vrátili jsme se do Prahy, zařídili jen to nejnnutnější a vyrazili na předsvatební cestu do Švédska. Moře se tam mísilo se zátokami, tak jako slané slzy střídají sladké polibky. Padalo listí a první poprašek sněhu. Vrátili jsme se z nekonečné krajiny klidní, týden před svatbou. Plánovali jsme ji malou, jen pro nejbližší, žádné šaty se závojem. Jen se na chvíli pozastavit s láskou. Na Libeňský zámek nás vezla Stellinka ve svém červeném autíčku a Maruška Rottrová mi potichu zaspívala „Lásko, nevymřeš po přeslici, lásko“. A poslala nám do bytu palmu s cedulkou „Milujte se!“ Je už dnes obrovská a stále živá. Byl slunečný den pozdního babího léta, a ačkoliv naše svatba byla opravdu malá, tatínek ji v obřadní síni proměnil v happening. Oficiální obřad byl samozřejmě veřejný a Libeňský zámek se zaplnil k prasknutí. Tatínek s bráchou přinesli z auta několik desítek valašských frgálů a několik láhví slivovice. Každý, kdo nám přišel blahopřát, byl pohoštěn. Do všeobecného veselí zapojil tatínek i oddávající. Navíc mu štěstí přálo, svatba, která měla následovat po naší, se nekonala. Hosté odcházeli z obřadní síně posilnění a rozjaření, pan Kemr došel jen do nedalekého Divadla pod Palmovkou, kde v jedné z šaten odpočíval. A tak přesto, že nás u svatebního stolu sedělo jen pětadvacet, divadelní Praha mluvila o velkolepé svatbě. Květy bílých lilií nám pak provoněly svatební noc a my jsme nikam nespěchali. V našem životě se nic nezměnilo.

Když jsi mi „oznámil“, že budeme mít dítě a pak druhé, dostali jsme možnost nahlédnout do hloubky svého sebeobětování. A poznali jsme strach, ten opravdový, nekončící, se kterým se musíte sžít a zkrotit ho. Děti nás zároveň stmelily v jedno tělo, které se stará o dvě duše. Patřili jsme k sobě víc než kdykoliv předtím. Občas nás dohnala únava. Odpykávali jsme trest za horu štěstí. Doživotní „vězení“. Bylo poskládáno nejen z toho strachu, ale i z vyčerpání a nesvobody. Sotva děti večer usnuly, ještě jsem rychle prala, žehlila, vařila a spala, protože dny patřily jim. V noci jsme občas z posledních sil hledali klíč k bráně od vězení. Když už jsme mysleli, že horu štěstí nezdoláme, stanuli jsme na jejím vrcholu. Milovali jsme se. A pak se šli podívat k dětským

postýlkám. Spatřili jsme dva spící anděly. Zbývaly nám ještě čtyři hodiny spánku. Pod jednou přikrývkou, stále se dotýkající, spali jsme pak vykoupenny sen o věčné lásce.

To vše se pak objevovalo i ve tvých fotografiích. Intimita a plachost, cosi jako naděje. Aniž sis to uvědomil, zaznamenával jsi i svůj vlastní autoportrét. Ve všech těch tvářích se odráží i ta tvoje. Nostalgie a samota některých z nich vypovídá o tvé povaze, toulající se v bludišti pochybností. Ve své něžnosti jsi výbušný jako sopka, která ničí bez varování vše, co se jí postaví do cesty. Když k tomu dojde, jdeš až na hranu zla. Vyřkneš slova, která nelze vzít zpět. Je to těžké, protože pro mne je slovo čin. Můžeš ho vzít stokrát zpět, ve mně žije dál. Snad všechno se dá odpustit, ale máloco zapomenout. Byly chvíle, kdy jsi pomyslnou čáru překročil, vědomě, jako když nemocný člověk trvá na svém sebeklamu. Na té velké louce naší pouti je to jen jedna pošlapaná kytička. Ale já o ní vím, a ty také. Proto nesnáším, když zvyšuješ hlas. Mám pocit, že pod jeho silou se od sebe odklání stébla obilného pole. Ale ta naše se ve větru vždy naklání k sobě. Vzpomínáš? Naše svatební oznámení. Často jsme se s malými dětmi po polích toulali – v záplavě žluté řepky, v ječmeni, v kukuřici nebo mezi slunečnicemi a vlčími máky.

Lásko mého života, nedovedu si představit dny, ve kterých bych věděla, že už nepřijdeš. Zároveň bych neuměla čelit pocitu, že nejsi šťastný. A tak náš osud je v tvém úsměvu a pohlazení. Tak jako před dvaceti pěti lety, tak i tentokrát jsi vše rozhodl. Přišla jsem domů, stál jsi uprostřed místnosti i s dětmi a všichni tři jste se tvářili spiklenecky. Dal jsi mi krásnou bílou hortenzii. A oznámil mi, že budeme mít svatbu. Po dvaceti pěti letech, v kostele. U stejného oltáře jsme pokřtili Alžbětu i Jeronýma. A v jejich přítomnosti, před Pánem Bohem, vyslovili nahlas svůj slib a Alžběta nám z kůru zazpívala Haleluja. Ta síla okamžiků nám pomáhá zvládat život, který není snadný. Snažíme se neuhýbat. Víme, že nás čeká nelehký čas. Loučení. Naše děti dospívají a rodiče stárnou. Každého z nich čeká jiná daleká cesta. My jsme uprostřed. Děti opouštějí bolestně, ale v řádu věcí. Až nás jednou opustí, snad se dokážeme usmívat. Snad jejich štěstí, za kterým se vydají, převyší i naši touhu mít je stále blízko

sebe. Snad nás budou opouštět v cestě za láskou a vírou v dobrý život. A snad se ohlédnou. Budeme tam stát. Tak dlouho, dokud je nebudeme muset opustit. Snad nás budou želet. A když je život přitiskne ke zdi, zašeptají: „Maminko. Tatínku.“ Jen tak, pro úlevu.

Miluješ pískovcové skály, rád se jich dotýkáš, jdeš až na vrchol. Myslím, že jsem tvojí skálou. Máš mě jistou, ale musíš být pořád pozorný. I to je na skálách krásné. Jsou křehčí, než vypadají. Musíš být opatrný, aby se neodlomilo něco, co nás zraní.

leden 2015

ALŽBĚTKO MOJE MILÁ, nebo spíš ALŽBĚTINKO, tak ti říkám jenom já. Než ses narodila, milovali jsme se s tvým otcem tak, že nám patřilo i samo nebe. Přitiskli jsme se jeden k druhému, ale naším opravdovým splynutím jsi ty. Neseš v sobě otisk nás obou a z našich kořenů rosteš v novou květinu. V modrou sedmikrásku. Modř tvého pohledu proměnila moji dosud milovanou bílou v blankyt.

Ačkoliv nám bylo jedno, jestli se narodí kluk nebo holka, věděla jsem, že si táta „myslí“ na děvčátko. Když „rozhodl“, že si přejeme dítě, a víš, jak neodvratně táta rozhoduje, okamžitě se tak stalo. Dopisovala jsem právě knihu Počítání času a vůbec mi nebylo dobře. Rukopis jsem odevzdala, ale nevolnosti se stupňovaly. Důvodem jsi byla ty. Nastalo pak nejkrásnější počítání času, jaké jsem do té doby zažila. Když kniha vycházela, byla jsem v porodnici. Narodila ses spolu s ní. Když jsem se v Národním divadle loučila před odchodem na mateřskou dovolenou, herečka Eva Salzmannová prohlásila: „Jestli ty budeš mít holku, spolknou šroubovák.“ Když jsme s tebou přijeli domů, mezi gratulacemi se objevila pozvánka: „Eva Salzmannová bude polykat šroubovák.“ V tašce s tebou jsme dorazili do Stavovského divadla, hrál se myslím Faust, a v rekvizitárně tě přivítali velikáni naší první scény. Možná tam někde stály i vzácné sudičky, co rozdávají schopnost vnímat hudbu, literaturu, divadlo, a přidaly ti k tomu citlivost, jemnost a zvláštní uzavřenost, kombinovanou s vlídností. Eva skutečně spolkla šroubovák v podobě dost drsného alkoholického nápoje, který se prý pije za mrazu v horách, ale byl červen. Já jsem se rozloučila s divadlem a začala žít nový život. Bylo mi třicet dva let a připadala jsem si jako madona. Následující měsíce jsem prožila s šátkem na prsou, ve kterém jsem tě nosila vlastně pořád. Bez doteku jsi vůbec nechtěla existovat. Když jsem si chtěla odpočinout, pomohl velmi ochotně tatínek. Lehl si do postele, položil si tě na prsa a sladce jste oba spali. Tohle hlídání ti připomíná každou chvíli. Protože jsme byli velice aktivní, pořídili jsme ti terénní kočárek a podnikali výlety s naší fenkou Agátou, hodně jsme cestovali, od tří měsíců ses potápěla, všechno jsme prožívali společně. Někdy mě napadlo, jak je nespravedlivé, že si tolik silných zážitků z té nejranější doby nemůžeš pamatovat. Tehdy jsme v každé vteřině byli přesvědčeni, že je nezapomenutelná. Pak jsem si uvědomila, že ty zážitky nežijí v tvé paměti,